

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
TEKSTİL BÖLÜMÜ
TEKSTİL ANASANAT DALI
LİSANS TEZİ**

**GIYİLEBİLİR SANAT BAĞLAMINDA
GELENEKSELDEN GÜNCELE
SHIBORI TEKNİĞİ UYGULAMALARI**

Gül Menet KIRMIZI

**Danışman
Yard. Doç. Füsun ÖZPULAT**

İzmir- 2005

ÖNSÖZ

Gök kubbe altında söylenmemiş bir sözün bulunmadığı sıklıkla tekrarlanan bir söylenmiş sözdür. Ne var ki söylenmiş söze yeni bir yorum ile güncellenmiş zenginlikler kazandırılabilir. Böylece geçmişin varlığını koruyan değerleri bizimle beraber yaşamaya devam ederler. Tarihsel süreç içinde geçmiş yaşantılar değerlendirilirken iki farklı yönde yanılığa düşmek olasıdır. Tarihçi kendisini gününün kavramlaşmaları ile geçmişe taşıyabilir veya geçmişin olgularını yaşadığı zamanın kavramsal bütünlüğü içinde değerlendirmeye çalışır. Her iki durumda da söz konusu yaşantıların gereği gibi kavranması ve irdelenmesi mümkün olmayacaktır.

Asya Kıtası'nın kadim tarihi içinde izlenebilen kültürel olguların kökenleri hakkında kesin kararlara varmanın ne kadar zorlu bir iş olduğunu bu alanda çalışma ve araştırma yapanlar bilirler. Ne var ki bu zorluk bizi söz konusu alanda oluşturulması gerekli olan düşünsel ortama katkıların yapılması çabalarından vazgeçirmemelidir. Çalışmamız bu bakış noktasından hareketle tarihsel metodun ışığında geçmişten gelen yaratım süreçlerinin anlaşılması ve yeni işlevsel canlılığın kazanılması bağlamında Shibori konusunu incelemektedir. Doğal olarak böyle bir konu tarihsel sürecin gelişimi içinde homojen ve sürekli olduğu farz edilen bir kültürel yapı içinde ele alınamaz. Böylece Shibori konusu zamana ve bölgelere göre çeşitli yerel farklılıklar içeren çok boyutlu bir kavramsal yelpaze zenginliğinde değerlendirilmelidir. Araştırmamızın konusu olan Shibori tekniğinin genel literatürde yerel farklılıkları ve tarihsel süreç içinde görülen aşamaları içeren çeşitli açılımları ile ve farklı isimler altında sergilendiği görülecektir. Yurt dışındaki ikametimiz süresinde Japonya'ya sıklıkla yaptığımız gezilerde Japon kültürünü zamanın ve ulaşabildiğimiz literatürün olanak verdiği ölçüde yakından tanımaya çalıştık. Shibori tekniği ile tanışmamız ve zaman içinde ilgi duyarak yakınlaşmamız da bu çerçevede gelişti. Okumakta olduğunuz çalışmanın sözü edilen bu yakınlaşma çerçevesinde Japon kültürel yapılanmaları bütünü içinde Shibori konusuna odaklandığını burada belirtmek istiyoruz.

Japon kültürel yapılanmalarından söz ederken bu yapılanmaları birleştiren harcın "Zen Budizm" olduğu konusu da hemen gündeme gelir. Bu değerlendirmenin tarihsel süreç içinde geçmiş dönemlerde olduğu kadar günümüzün Japonya'sı için de geçerli olduğu söylenebilir. Böylece "Zen Budizm" hakkında burada kısa bilgi vermek de zorunlu hale gelir.

"Doktrinsizliğin Doktrini" olarak da tanımlanabilen "Zen" düşüncesi "sezgisel" anlayışı esas alır. Kelimeler ve cümlelerin sabit anlamları yoktur. Kelimeler onları kimin kullandığına, bu kelimelerin kime söylendiğine ve hangi durumda kullanıldığına bağlı olarak anlam kazanır. Bazı tanımlamalar başlangıçta anlamsız görünebilir, çünkü esas anlam satırların arasındaki boşluktur. Başka bir deyişle Buda gibi aydınlanmış olanlar, yani Budisatva'lar kelimelere ve bu kelimeler ile ilişkili mantığa dayalı bir tartışma içine asla girmezler. Bu bağlamda "Zen" ve şiirsel anlatım yüzyıllar boyu yan yana ve karşılıklı bir etkileşim içinde yaşamışlardır. İşte bu noktada "Zen" ile genel olarak sanat arasındaki ilişkiden söz etmek yerinde olur.

"Zen" sanatçısının yapacağı iş estetik açıdan ele alınan herhangi bir nesnenin doğal olarak miras aldığı değerler hakkında en sade bir yaratımsal öneride bulunmaktan ibarettir. Bu açıdan herhangi bir nesnenin resmi yapılabilir,

herhangi bir durumun şiiri yazılabilir, duyulan herhangi bir ses müziğe dönüşebilir. Bu nedenle sanatçının görevi, kendisi işe karışmadan önce nesnenin içinde zaten var olan ruhu, bu ruhun ebedi niteliklerini düşünsel bir yorum içinde ortaya koymaktan ibarettir. Bunu yapabilmek için sanatçı nesnenin içindeki ruhu ve onun “Buda” doğasını tam olarak idrak etmelidir. Bütün bunların yanında “Zen” düşüncesinin doğal yaklaşımı Japon sanatçılarının “kontrollü kazalar” yolu ile rastlantısal güzelliğin de ötesinde sanatsal yaratımlara yönlenebilmelerini sağlar. Bu durum sadece her şeyin olabildiği bir yaratım ve düşün ortamını değil, aynı zamanda “bir tek varlık içinde bütünleşen tüm nesnelere” yaratıma açık doğasını da ortaya koyar ve yaratıcı düşüncüyü mümkün kılar.

İnsanoğlunun örtünme ve doğa koşullarına karşı korunma zorunluluğundan kaynaklanarak başlayan giyim macerası tarihsel süreç içinde sosyal, ekonomik, kültürel bağlamda irdelenmesi gereken bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu macera içinde tekstil ürünleri tarihsel sürecin belirlediği değişimlerin etkisiyle bütün kültürlerde şekil, desen, süsleme, renk farklılıkları ile düşünsel gelişimin sanatsal yaratıma yansması bağlamında incelenmek durumundadır. Giderek artan bir ivme ile globalleşen dünyamızda bu gelişim içinde tekstil ürünlerindeki tasarımların, baskı, ve boyamanın zengin çeşitliliği beni bu dalda araştırma yapmaya yöneltti.

Araştırmamızda Japonya’da şekillendirilmiş bağlama boyama denilen, ve yine tarihsel süreç içinde günümüzde çeşitli ülkelerde farklı isimlerle uygulanan Shibori tekniğini ve bu tekniğin güncellenmesinden doğacak olanakları incelemek istedik. Japonya’da Shibori adı ile tanımlanan sanatsal yaratım olgusunun hangi ülkelerde, hangi tekniklerle uygulandığını ve bu tekniğin güncellenmiş haliyle giyilebilir sanat bağlamında nasıl bir uygulama alanı bulabileceğini irdelemeye çalıştık. İşte bu noktada “doktrinsizliğin doktrini” olarak da tanımlanabilen “Zen” düşüncesi bağlamında incelenen Shibori tekniği geleneksel birikimden kaynaklanan, fakat güncel yorumlar ışığında ve “tek defaya mahsus” niteliği ile giyilebilir sanat alanında yeni tasarım ve yaratımlara soluk verebilecek niteliği ile kendisini ortaya koymaktadır. Böylece özellikle “haute couture – yüksek moda” ve “custom made – ismarlama” alanlardaki pazarın taleplerine karşılık verebilecek bir düşün ve sanat yaratımı alanına ışık tutabilmek araştırmamızın ana hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Böyle bir hedef söz konusu tekniğin “mass production – seri üretim” alanına kapalı olduğu anlamında değerlendirilmemelidir. Doğal olarak her bilimsel ve sanatsal araştırma alanı farklı yorumlara açıktır ve özellikle kendisini katı bir yorum ile bağlamayan Shibori tekniğinin böyle yorumlara açık olması gerekir. Biz yalnızca araştırma ve ilgi alanımızın belirlenmesi açısından bu alanda hangi dilimin ele alındığını belirtmekte yarar gördüğümüzü burada belirtmek istiyoruz.

Bu araştırma konusunda literatür tararken Türkçe kaynak bulmak konusunda zorlandığımızı söylemek yerinde olur. Bu konudaki Türkçe kaynakların nicel yetersizliği söz konusu alanda araştırma yapanları ülkemize yönelik tartışma ve olanakların irdelenmesi açısından da zorlamaktadır. Bundan dolayı genelde yabancı dillerde yayınlanmış olan kaynakların değerlendirilmesi yoluna gidilmiş ve özellikle İngilizce dilinde yazılmış olan kaynaklardan yararlanılmıştır. Bununla birlikte gerek söz konusu kaynakların ve gerekse bunlar ışığında incelenen konunun zenginliği bu alanda çalışma yapacaklara yeni araştırmalar için cesaret ve ilham verici niteliktedir.

Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü öğretim kadrosunun dört yıl süresince bizlere vermiş oldukları özverili

emeklerin dūşünsel alanda kişiliklerimize katkılarını betimleyen bir ürün olarak algılanmalıdır. Sözü edilen tüm öğretim kadrosu ile birlikte bölüm başkanımız Sayın Prof. Suhandan ÖZAY DEMİRKAN'a, tez danışmanım Sayın Yard. Doç. Füsun ÖZPULAT'a ve sevgili hocam Sayın Yard. Doç. Cemal MEYDAN'a özel olarak teşekkürlerimi sunarım.

Gül Menet Kırmızı
İzmir,2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....I

İÇİNDEKİLER II

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM..... 2

SHIBORI..... 2

1.1. Japon Shibori Tekstil Tarihi ve Sanatı 2

1.1.1. Tarihsel Dönemler 3

1.1.1.1. Asuka 552-645 Nara 645 -794 Dönemleri 3

1.1.1.2. Heian Dönemi 794- 1185 8

1.1.1.3. Muomachi 1333 - 1575 11

1.1.1.4. Edo 1603 – 1876..... 12

1.1.1.5. Meiji dönemi 1868 den günümüze 13

1.2. Japonya Dışındaki Ülkelerde “Shibori Uygulamaları 14

1.2.1. Bandhani:..... 14

1.2.2. Plangi:..... 16

1.2.3. Laharia:..... 17

1.2.4. Jiao xie :..... 17

1.2.5. Adire:..... 18

1.2.6. Viklebatik: 18

1.2.7. Tritik:..... 19

1.3. Japonya’da Shibori Uygulamaları 20

1.3.1. “Clambling Shibori”: “Kenetleme – Katlama Şibori” 20

1.3.1.1. İtajime:..... 21

1.3.2. Binding Shibori - Sıkma, bağlama: 22

1.3.2.1. Miura..... 24

1.3.2.1 Kumô..... 25

1.3.2.3. Kanoko 26

1.3.3. Stitching - “Shibori” Dikişli..... 27

1.3.3.1. Ori - Nui Shibori 29

1.3.3.2. Mokume:..... 30

1.3.4. Pole wrapping - boruya sarma..... 31

1.3.4.1. Arashi Shibori: Diyagonal Boruya Sarma 31

1.3.5. Farklı Shibori desen örnekleri..... 33

1.4. Shiboride Kullanılan Kumaşlar 39

1.4.1. İpek: 39

1.4.2. Pamuk..... 40

1.4.3.	Yün.....	40
1.4.4.	Keten	41
1.5.	Shibori Boyamasında Kullanılan Boyar Maddeler.....	42
1.5.1.	Mordanlı boyalar	43
1.5.2.	Küp Boya (Vat dye)	43
1.5.3.	Asit boya.....	44
1.5.4.	Azoik boya (Naftol).....	44
1.5.5.	Pigment boya	44
1.5.6.	Direkt boya	45
1.5.7.	Metal-kompleks boya	45
1.5.8.	Reaktif boya.....	45
1.6.	Dünyada Shibori Tekniğini Uygulayan Sanatçılar ve Eserleri	46
1.6.1.	Norihisa Miura	46
1.6.2.	Asako Sakakibara.....	46
1.6.3.	Doğudan Batıya-gelenek ve yenilik ile Japon Takeda ailesi	47
1.6.4.	Kensuke Ogura.....	47
1.6.5.	Kahori Katano.....	48
1.6.6.	Machiko Furusawa	48
1.6.7.	Itchiku Kubota	49
1.6.8.	Yuh Okano.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

2.	GIYİLEBİLİR SANAT.....	59
2.1.	(Wearable Art Movement) Giyilebilir Sanat Hareketi	59
2.2.	Zen Düşüncesinde Giyilebilir Sanat	67
2.3.	Günümüzde Giyilebilir Sanat Hareketinin Sanatçıları	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	PROJELER	80
3.1.	PROJE 1	81
3.2.	PROJE 2	83
3.3.	PROJE 3	85
3.4.	PROJE 4	87
3.5.	PROJE 5	89

SONUÇ.....

KAYNAKLAR:

SERGİLER:	97
DERGİLER:	98
SEMPOZYUMLAR	98